
میزان استفاده از مجلات لاتین کتابخانه هنر و تعیین مجلات هسته لاتین^۱

(۱) سعادت احمدزاده

چکیده: این پژوهش به منظور تعیین نشریات ادواری هسته لاتین کتابخانه دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران انجام شده است. جامعه آماری این پژوهش را تعداد ۱۲۵ عنوان نشریه ادواری غیرفارسی مشترک سال ۲۰۰۴ کتابخانه دانشکده هنرهای زیبا و تعداد ۱۵۰ نفر دانشجوی دوره تحصیلات تکمیلی و ۵۰ نفر از اساتید گروه‌های آموزشی دانشکده را تشکیل می‌دهد. این پژوهش به روش کتابسنجی و با تحلیل آماری و تعیین نشریات ادواری هسته انجام شده. از طرفی نشریات هر رشته توسط اساتید و دانشجویان رتبه‌بندی شده و در نهایت نشریات هسته با نشریات رتبه‌بندی شده مطابقت داده شدند.

هدف از این پژوهش، تهیه عناوین ضروری و مورد نیاز از نشریات ادواری با توجه به محدودیت‌های ارزی، و استفاده هر چه بیش‌تر از توان موجود و جلوگیری از خریدهای بی‌مورد می‌باشد. یافته‌ها نشان می‌دهد که میزان پاسخگویی نشریات ادواری موجود به نیازهای پژوهشی مراجعان ۴۹/۳ درصد، و استفاده اساتید و دانشجویان از تصاویر نشریات غیرفارسی ۷۰/۶٪ و از مقالات آن‌ها ۲۹/۴ درصد بوده است.

کلیدواژه‌ها: نشریات هسته، نشریات هنر، کتابخانه دانشکده هنرهای زیبا، JCR.

۱. مقدمه

اطلاعات و مقالات منتشره در نشریات تخصصی، جدیدترین یافته‌های علمی پژوهشگران را در بردارند. نشریات ادواری نسبت به دیگر منابع دانش از جایگاه خاصی در فعالیت‌های علمی، آموزشی و پژوهشی برخوردارند و از منابع بسیار مهم کتابخانه‌ها محسوب می‌شوند. نشریات ادواری تخصصی نقش بنیادی در انتقال اطلاعات علمی دارند و اطلاعات منتشرشده در مجلات، پایه شکل‌گیری بسیاری از تحقیقات هستند. در واقع پژوهش و

تولید علم تأکید فراوانی بر اطلاعات نشریات ادواری دارند. نتایج بسیاری از تحقیقات، به منظور اشاعه سریع اطلاعات و یافته‌های علمی و دسترسی و آگاهی پژوهشگران، در نشریات ادواری انتشار می‌یابند.

تهیه نشریات کتابخانه‌های دانشگاه تهران به صورت متمرکز و از طریق دفتر تجهیزات آموزشی و پژوهشی دانشگاه تهران صورت می‌گیرد. این دفتر از طریق شرکت‌های کارگزار، نشریات را با توجه به انتخاب و سفارش واحدهای دانشگاه خریداری می‌کند. با توجه به نقش اساسی نشریات تخصصی به عنوان یکی از منابع مهم کتابخانه‌های دانشگاهی، انتخاب و سفارش این منابع در دانشگاه‌ها ضروری است و از طرفی افزایش نشریات تخصصی و تقاضا برای اشتراک این نشریات و کاهش بودجه خرید، مانع خرید مطلوب نشریات می‌شوند. عاملی که در این راستا تأثیر بیش‌تری دارد این است که نمی‌توان تمام نشریه‌های ادواری تخصصی را برای کتابخانه‌ها تهیه کرد. اما رسالت کتابخانه‌ها تأمین نیازهای اطلاعاتی پژوهشگران است و باید برای تأمین منابع مورد نیاز استفاده‌کنندگان اقدام نمایند. از این رو لازم است که متخصصان علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی با استفاده از روش‌های علمی ارزیابی منابع اطلاعاتی، با شناسایی نشریات لازم در جهت برآوردن نیازهای اطلاعاتی استفاده‌کنندگان تلاش نمایند. معیار گزینش نشریات ادواری ابتدا باید با اهداف و مشخصات و وظایف کتابخانه مورد نظر، و سپس با خود نشریه و ویژگی‌های آن و کیفیت مقالات ارائه‌شده در آن، مربوط باشد.

هدف از این پژوهش، تعیین عناوینی از نشریات ادواری ضروری و مورد نیاز با توجه به محدودیت‌های ارزی و استفاده هر چه بیش‌تر از توان موجود و جلوگیری از خریدهای بی‌مورد می‌باشد. روش پژوهش، پیمایشی است و با استفاده از پرسشنامه و آمار مطالعه استفاده‌کنندگان در یک دوره سه ماهه، انجام گرفت. تحلیل آماری اطلاعات گردآوری‌شده به کمک قانون برادفورد و با استفاده از نرم افزار آماری «کسل» انجام شده است.

فرضیه مطرح در این پژوهش این است که نیاز بیش از ۵۰٪ اساتید و دانشجویان از طریق نشریات ادواری کتابخانه برآورده می‌شود، و بیش از ۵۰٪ دانشجویان از تصاویر نشریات استفاده می‌کنند.

پرسش‌های اساسی این پژوهش از این قرارند:

۱. اولویت اساتید و دانشجویان در استفاده از کدام منابع اطلاعاتی است؟
۲. آیا مجموعه منتخب کنونی نشریات ادواری لاتین کتابخانه جوابگوی نیازهای اعضای هیئت علمی و دانشجویان می‌باشد؟
۳. اولویت اساتید و دانشجویان در دسترسی به مجلات مورد نیاز با کدام مجلات است؟
۴. چند عنوان نشریه در موضوع تخصصی، بیش‌ترین استفاده را دارند؟
۵. میزان استفاده از نشریات چقدر است و از چند عنوان نشریه تنها یک‌بار استفاده شده؟

جامعه آماری این پژوهش را ۱۲۵ عنوان نشریه ادواری غیرفارسی جاری کتابخانه دانشکده هنرهای زیبا در سال ۲۰۰۴، و نیز تعداد ۱۵۰ نفر دانشجوی دوره سال آخر تحصیلات تکمیلی و ۵۰ نفر از اساتید گروه‌های آموزشی دانشکده تشکیل می‌دهند. علت انتخاب این جامعه آماری، استفاده بیش‌تر این گروه از مقالات نشریات ادواری لاتین می‌باشد. دانشجویان مقاطع تحصیلی پایین‌تر به دلیل عدم تسلط به زبان مجلات، تنها از تصاویر هنری آن‌ها استفاده می‌کنند. مطالعه آمار استفاده‌کنندگان مبتنی بود بر شمارش مجلات روی میز، آمار کپی، و نظرخواهی از طریق پرسشنامه‌های تهیه‌شده برای دانشجویان سال آخر تحصیلات تکمیلی و اساتید.

پرسشنامه‌های تهیه‌شده در میان ۱۵۰ نفر از دانشجویان سال آخر تحصیلات تکمیلی (رشته‌های معماری، شهرسازی، پژوهش هنر، طراحی صنعتی، هنرهای نمایشی) و ۵۰ نفر اساتید دانشکده هنرهای زیبا به طور تصادفی توزیع گردید. به دلیل جوابگویی یک‌سوم از تعداد اساتید، همه پرسشنامه‌ها تحلیل گردید. از مجلات باقیمانده روی میز و نیز کپی‌های گرفته‌شده از مجلات مورد تقاضای دانشجویان و اساتید هم شمارش به عمل آمد.

۲. پیشینه در خارج

- «سابرامانیام»^۲ (۱۹۷۶) تحقیقی با عنوان «نشریات هسته در علوم رایانه» انجام داده است. شناسایی نشریات ماورای هسته در علوم رایانه با دو معیار انجام می‌شود:
۱. سودمندی در خواندن تعدادی از مطالب منابع در یک نشریه برای مرور دیگر منابع؛
 ۲. تفکیک استفاده از نشریاتی که در نشریه اولی مورد استناد واقع شده‌اند.

«یون-کیانگ»^۳ (1994) تحقیقی با عنوان «نشریات بین‌المللی هسته رده‌بندی در کاربرد قانون برادفورد» انجام داد. بررسی نشریات موضوع تحقیق در سال‌های ۱۹۸۱ و ۱۹۹۰ نشان می‌دهد که متون مورد بررسی در این مطالعه با قانون برادفورد مطابقت دارند. «کیرد»^۴ (2003) تحقیقی با عنوان «نشریات هسته در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی» انجام داد. از آنجا که ۱۳۰۰ نشریه در این حوزه وجود دارد، هیچ کتابخانه‌ای نمی‌تواند کل نشریات را مشترک شود. توجه به مطالعات آماری، انتخاب عاقلانه از میان تعداد بیشمار مجلات را آسان می‌نماید. به همین دلیل تحلیل استنادی مقالات معروف هندی در نشریات علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی بین سال‌های ۱۹۹۶ و ۲۰۰۱ در ارتباط با شناخت نشریات هسته صورت گرفت.

۳. پیشینه در ایران

در ایران نیز تحقیقات مرتبطی در این زمینه انجام شده است که در زیر به تعدادی از آن‌ها اشاره می‌شود.

«سلیمی جهرمی» (۱۳۶۶) در تحقیق خود به میزان استفاده از نشریات کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی پرداخته است، یافته‌ها نشان می‌دهد که ۶۳۱ عنوان نشریه ۳۱۵۲ بار مورد استفاده قرار گرفته و ۳۷ عنوان حداکثر ۱۳۷ بار و حداقل ۵ بار مورد استفاده بوده و ۷۵٪ استفاده را بخود اختصاص داده اند و به این نتیجه رسید که تعداد کمی از این عناوین، حداکثر استفاده را دارند.

«سندسی» (۱۳۷۲) در تحقیق خود به «بررسی وضعیت و میزان همپوشانی عناوین نشریات ادواری غیرفارسی موجود در کتابخانه علوم پزشکی ایران، تهران و شهید بهشتی در سال ۱۹۹۲» پرداخت و تعداد نشریات ادواری موجود، تعداد نشریات هسته و غیر هسته و میزان همپوشانی این عناوین را در سطح سه دانشگاه تعیین کرد. یافته‌ها نشان می‌دهد که ۳۴۵۲ عنوان نشریه در ۶۴۹۸ نسخه خریداری شده‌اند که ۱۷۵ تا آن‌ها به عنوان نشریه هسته تعیین شدند و کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی ایران ۱۶۸ عنوان، شهید بهشتی ۱۳۳ عنوان و علوم پزشکی تهران ۱۶۰ عنوان را مشترک بودند. وی در پایان ۱۱۸۰ نسخه

مجله غیرهسته تکراری در سطح سه دانشگاه را شناسایی کرده و گفته که با حذف این دسته از عناوین تکراری می‌توان مجلات مفید و ضروری را به مجموعه افزود.

«محمدی» (۱۳۷۶) مطالعه میزان استفاده از کتب و نشریات ادواری لاتین را در مرکز تحصیلات تکمیلی علوم پایه زنجان بین سال‌های ۷۱ تا ۷۴ انجام داده است. در این بررسی تعداد ۳۳۰۰ عنوان کتاب لاتین و ۱۸۰ عنوان مجله لاتین بررسی شده است. از ۱۸۰ عنوان مجله مورد بررسی، تعداد ۱۳۹ (۷۷/۲۲٪) عنوان استفاده شده و ۴۱ (۲۲/۷۸٪) عنوان بلااستفاده بوده است. از لحاظ ضریب همبستگی پیرسون بین کتب و نشریات و میزان استفاده از آن‌ها در هر رده موضوعی، رابطه خطی مستقیم وجود دارد.

«ابراهیمی» (۱۳۷۸) تحقیقی را برای تعیین نشریات هسته لاتین دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس با استفاده از قانون برادفورد و نظرات اعضای هیئت علمی دانشکده انجام داد. یافته‌ها نشان می‌دهد که ۳۱/۸۷ درصد نشریات برای آموزش و پژوهش در دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس نقش حیاتی داشته‌اند و تداوم اشتراک آن‌ها لازم تشخیص داده شده. ۳۷/۵ درصد از نشریات فقط یک‌بار مورد استفاده بوده یا اصلاً مورد استفاده واقع نشده‌اند.

«مهرداد» (۱۳۸۰) پژوهشی درباره نشریات هسته لاتین (سال‌های ۲۰۰۰-۱۹۹۵) دانشکده علوم دانشگاه شیراز براساس قانون برادفورد و دیدگاه استادان و محققان آن دانشکده انجام داد. یافته‌ها حاکی از آن است که استادان (با ۳۳ درصد) بیش‌ترین استفاده را از نشریات ادواری به عمل می‌آورند و میزان پاسخگویی نشریات موجود به نیازهای استادان ۶۷ درصد بوده است. بیش از ۶۹ درصد از نشریات لاتین، کم‌تر از ده بار مورد استفاده قرار گرفته یا اصلاً مورد استفاده قرار نگرفته‌اند. ۶۷ درصد نشریات رتبه‌بندی شده توسط استادان با نشریات هسته به‌دست‌آمده از طریق قانون برادفورد مطابقت داشته و در بین رشته‌های ششگانه دانشکده علوم، نشریات رشته شیمی با ۴۲۲۵ بار استفاده، بیش‌ترین استفاده را داشته‌اند.

۴. تحلیل یافته‌ها

با توجه به پرسش‌های اساسی تحقیق و پرسشنامه ارسالی به اساتید و دانشجویان، داده‌ها در جداول و نمودارهای مربوط ترسیم و مورد تحلیل قرار گرفتند.

۴-۱. منابع اطلاعاتی مورد استفاده اساتید و دانشجویان دانشکده

جدول شماره ۱ در پاسخ به سوال اول پرسشنامه تنظیم شده و نشان می‌دهد که در کل منابع اطلاعاتی مورد استفاده اساتید و دانشجویان، کتاب‌ها و تک‌نگاشت‌ها با ۵۵/۳ درصد، اینترنت با ۲۱/۱ درصد، مجلات با ۲۰/۵ درصد، پایگاه‌های اطلاعاتی با ۲/۵ درصد، و گزارش‌های پژوهشی با ۰/۶ درصد به ترتیب در اولویت اول تا پنجم قرار دارند.

جدول ۱ منابع اطلاعاتی مورد استفاده اساتید و دانشجویان دانشکده هنرهای زیبا

اولویت										منابع اطلاعاتی
۵		۴		۳		۲		۱		
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۳/۹	۲	۴/۲	۳	۱۹/۶	۱۸	۱۶/۴	۲۰	۵۵/۳	۸۹	کتاب‌ها و تک‌نگاشت‌ها
-	-	۹/۷	۷	۳۴/۸	۳۲	۳۶/۹	۴۵	۲۰/۵	۳۳	مجلات
۵۹/۶	۳۱	۲۶/۴	۱۹	۵/۴	۵	۴/۱	۵	۲/۵	۴	پایگاه‌های اطلاعاتی
۲۵	۱۳	۳۸/۹	۲۸	۲۰/۶	۱۹	۸/۲	۱۰	۰/۶	۱	گزارش‌های پژوهشی
۱۱/۵	۶	۲۰/۸	۱۵	۱۹/۶	۱۸	۳۴/۴	۴۲	۲۱/۱	۳۴	اینترنت
	۵۲		۷۲		۹۲		۱۲۲	۱۰۰	۱۶۱	جمع

۴-۲. اولویت دسترسی اساتید و دانشجویان به مجلات مورد نظر

جدول شماره ۲ در پاسخ به پرسش شماره ۲ پرسشنامه تنظیم شده است. داده‌های این جدول نشان می‌دهد که از کل جامعه مورد بررسی تعداد ۸۸ نفر اولویت اول دسترسی به مجلات مورد نیاز خود را در کتابخانه ذکر کرده‌اند.

جدول ۲ اولویت دسترسی اساتید و دانشجویان به مجلات مورد نظر

اولویت										نوع دسترسی
۵		۴		۳		۲		۱		
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۱۰	۱	۹/۵	۲	۱۵/۴	۸	۲۰/۴	۲۲	۵۹/۵	۸۸	کتابخانه
۲۰	۲	۹/۵	۲	۲۵	۱۳	۴۵/۴	۴۹	۱۶/۲	۲۴	اینترنت
۲۰	۲	۳۸/۱	۸	۱۳/۵	۷	۱۰/۲	۱۱	-	-	کارکنان کتابخانه
۱۰	۱	۲۸/۶	۶	۳۸/۴	۲۰	۱۶/۶	۱۸	۱۶/۲	۲۴	اشتراک شخصی
۴۰	۴	۱۴/۳	۳	۷/۷	۴	۷/۴	۸	۸/۱	۱۲	سایر
	۱۰		۲۱		۵۲		۱۰۸		۱۴۸	جمع

۳-۴. میزان استفاده از نشریات لاتین در جهت رفع نیازهای تحقیقاتی و پژوهشی داده‌های جدول شماره ۳ حاکی از آن است که نشریات ادواری ۳۹/۷ درصد از نیازهای تحقیقاتی و پژوهشی اساتید و دانشجویان را برآورده می‌کند.

جدول ۳ میزان استفاده از نشریات لاتین

درصد	تعداد	
۳/۴	۵	خیلی زیاد
۹/۷	۱۴	زیاد
۳۶/۶	۵۳	متوسط
۳۲/۴	۴۷	کم
۱۷/۹	۲۶	خیلی کم
	۱۴۵	جمع

۴-۴. میزان استفاده از مقاله یا تصویر نشریات لاتین

جدول شماره ۴ نشان می‌دهد که ۲۹/۴ درصد اساتید و دانشجویان، مقالات مجلات لاتین کتابخانه را مورد مطالعه قرار می‌دهند و ۷۰/۶ درصد به مشاهده تصاویر مجلات مورد نیاز خود می‌پردازند. این امر نشان می‌دهد که نیازهای اساتید و دانشجویان رشته‌های مختلف

هنر از طریق تصاویر موجود در نشریات نیز برآورده می‌شود. این میزان، فرضیه پژوهش را مبنی بر این‌که بیش از ۵۰٪ دانشجویان از تصاویر نشریات استفاده می‌کنند تأیید می‌کند.

جدول ۴ میزان استفاده از مقاله یا تصویر نشریات لاتین

مقاله	تصاویر	جمع	
۴۸	۱۱۵	۱۶۴	تعداد
۲۹/۴	۷۰/۶	۱۰۰	درصد

۴-۵. توزیع فراوانی نشریات مورد بررسی به تفکیک موضوع

جدول شماره ۵ نشریات لاتین کتابخانه هنر را به تفکیک موضوع نشان می‌دهد. در این میان رشته هنرهای تجسمی و طراحی صنعتی با ۴۸/۸ درصد بیش‌ترین تعداد، و رشته موسیقی با ۳/۲ درصد، کم‌ترین تعداد نشریات را دارند.

جدول ۵ توزیع فراوانی نشریات مورد بررسی به تفکیک موضوع

موضوع	تعداد	درصد
هنرهای تجسمی و طراحی صنعتی	۶۱	۴۸/۸
معماری	۳۰	۲۴
هنرهای نمایشی	۱۶	۱۳/۸
شهرسازی	۱۴	۱۱/۲
موسیقی	۴	۳/۲
جمع	۱۲۵	۱۰۰

۴-۶. نشریات الکترونیکی

در یک سال اخیر در دانشگاه تهران به دلیل افزایش عناوین نشریات ادواری مورد نیاز و کاهش بودجه ارزی، تهیه نشریات الکترونیکی برای کتابخانه‌ها مورد بحث است و با پرداخت حق اشتراک به کارگزار مربوطه، به متن کامل مقالات مجله‌ها، دسترسی پیوسته حاصل شده است. بعضی از نشریه‌ها با آغاز انتشار الکترونیکی، نشر چاپی را قطع کرده‌اند. در نتیجه

مخاطبان این نوع از نشریه‌ها ناگزیر هستند برای آگاهی از مندرجات شماره‌های جاری و آینده نشریه مورد نظر، به فرمت الکترونیکی آن دسترسی یابند و به این ترتیب ادامه اشتراک بعضی از ادواری‌ها با فراهم آوردن امکان دسترسی الکترونیکی به آن‌ها پیوند خورده است.

اگر مجموعه امکانات سخت‌افزاری و هزینه‌های اتصال به شبکه‌ها را در نظر بگیریم، معمولاً هزینه اشتراک نشریه‌های الکترونیکی کم‌تر از نوع چاپی است. از آنجا که فراهم‌آوردن امکانات سخت‌افزاری و اتصال به شبکه‌ها اکنون ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است، می‌توان نتیجه گرفت که ادواری‌های الکترونیکی در مقایسه با ادواری‌های چاپی ارزان‌تر است (فتاحی ۱۳۸۱، ۵۶، ۱۳۱، ۱۳۹، ۱۴۳، ۱۴۹).

با توجه به مطالب ارائه‌شده، لزوم فراهم‌آوری امکانات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری به عنوان زیرساخت بستر و فضای مورد استفاده از ادواری‌های الکترونیکی، در کتابخانه‌های زیبا ضروری است. اما در حال حاضر با توجه به امکانات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری بسیار ضعیف در کتابخانه، هزینه اشتراک این منابع از بین می‌رود.

۴-۷. استفاده از مدل برادفورد به منظور تعیین مجلات هسته

در انتخاب مجلات برای یک کتابخانه تخصصی و دانشگاهی، از مدل معروف جهانی برادفورد در انتخاب عناوین مجلات از طریق شمارش مراجعه به مجلات استفاده می‌شود. مطالعه برادفورد نشان می‌دهد که دسترسی به محتوای تعدادی قابل توجه از مقالات نوشته‌شده در موضوعی خاص، به خریداری همه مجلات نیاز ندارد بلکه می‌توان با تعیین مجلات هسته هر رشته با صرف وقت، نیرو و هزینه کم‌تر به درصد قابل توجهی از محتوای مقالات نوشته‌شده در هر موضوع دست یافت.

برای این منظور ابتدا لیست همه نشریات ادواری سال ۲۰۰۴ بر اساس موضوع (مربوط به گروه‌های آموزشی دانشکده) بررسی شد و سپس براساس نزولی فراوانی استفاده از آن‌ها، مرتب‌سازی و مطابق قانون برادفورد عمل گردید. برادفورد اعلام داشت: «اگر مراجعه به مجلات علمی در یک حوزه علمی خاص به صورت نزولی مرتب شود، به گروه‌هایی از مجلات هسته یا ضروری در اولین طبقه تقسیم می‌شود که دارای پرمراجعه‌ترین مقالات

هستند و بعد از آن طبقات دیگری قرار می‌گیرند که نسبت به طبقه اول، کم‌مراجعه‌تر هستند. تعداد عناوین مجلات در هر طبقه به نسبت $1:n:n^2...$ قابل محاسبه است. (هویدا ۱۳۷۸، ۳۱۹ و ۳۲۷).

برای یافتن تعداد عناوین مجلات در هر طبقه، برادفورد بعدها در سال ۱۹۴۸ در کتاب خودش موضوع را به صورت کامل‌تر و جامع‌تری تحلیل کرد. وی معتقد است که تعداد J عنوان مجله در یک موضوع خاص (بسته به تعداد مراجعه به آن‌ها) می‌توانند به K طبقه تقسیم شوند. در طبقه اول (k_1) بطور افقی تعداد J_i مجله خواهیم داشت $J_1, J_2, J_3, \dots, J_i$ و در K طبقه بصورت عمودی نیز J_k عنوان مجله خواهیم داشت $J_1, J_2, J_3, \dots, J_k$. نحوه محاسبه تعداد عناوین مجلات در هر طبقه (J_i) و تعداد طبقات (k) و در نهایت محاسبه ضریب برادفورد (b) به این صورت است:

$$\frac{\sum AJ}{K} = AK \quad \leftarrow \quad \text{فرمول اول این قانون}$$

$$\frac{\sum AJ}{K} = A_k \cdot \frac{Z}{2} \quad \leftarrow \quad \text{و فرمول دوم}$$

Z عبارت است از تعداد عناوین مجلاتی که تنها یک‌بار به آن‌ها مراجعه شده. برادفورد معتقد بود که تعداد مراجعات در هر طبقه (A_k) باید از $\frac{Z}{2}$ بزرگ‌تر باشد. با این ترتیب اندازه تعداد مراجعه به J تعداد مجله در هر طبقه (A_k) عبارت خواهد بود از:

$$A_k \cdot \frac{Z}{2}$$

ضریب برادفورد (b) از حاصل تقسیم تعداد مجلات در هر طبقه بر تعداد مجلات ماقبل آن به دست می‌آید:

$$b = \frac{J_k}{J_{k-1}}$$

با دانستن ضریب برادفورد و با استناد به فرمول $R(n) = an^b$ ، تعداد مجلات هسته را در هر منطقه محاسبه می‌کنیم.

ضریب برادفورد در رابطه با عناوین مجلات هنرهای نمایشی: نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که یک عنوان نشریه به نام Cahiers du cinema با ۳۸/۱ درصد در منطقه هسته قرار گرفته است و یک نشریه با عنوان Puppetry journal دارای ۱۴/۳ درصد استفاده است.

ضریب برادفورد در رابطه با عناوین مجلات موضوع موسیقی: به طور کلی حوزه موسیقی ۳ عنوان مجله دارد که کم‌تر از ده بار استفاده دارند:

1. Music Analysis
2. Asian Music
3. Musical Quarterly

ضریب برادفورد در رابطه با عناوین مجلات هنرهای تجسمی: نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که در منطقه هسته ۳ عنوان نشریه:

1. Graphis Design Annual
2. Graphis Poster
3. Art & Decoration

با ۳۶/۳ درصد و هر یک با ۱۷۵ بار استفاده و ۱۶۱ بار استفاده قرار دارند. در منطقه دوم هفت مجله و در منطقه سوم دوازده مجله قرار دارند. در مناطق آخر مجلاتی با تعداد استفاده کم‌تر قرار دارند. در این حوزه ۴ عنوان مجله با اسامی زیر اصلاً مورد استفاده قرار نگرفته اند:

1. Illustrator – Minneapolis
2. Interni – Rivista dell' Arredamento
3. Lean Manufacturing Advisor
4. Mausole

ضریب برادفورد در رابطه با عناوین مجلات معماری: مطابق نتایج به دست آمده، در منطقه هسته ۶ عنوان مجله قرار گرفته‌اند که با ۵۵/۸ درصد استفاده، پرمراجعه‌ترین عناوین هستند:

1. Detail

2. Moniteur Architecture - AMC

دو عنوان نشریه زیر روزانه هر کدام یکبار مراجعه دارند و بهتر است حذف شوند:

1. Places

2. Architectural Periodicals index

ضریب برادفورد در رابطه با عناوین مجلات موضوع شهرسازی: نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که مجله Landscape Design با ۴۸/۴ درصد در منطقه هسته قرار گرفته است و دو عنوان زیر ۲۵/۸ درصد استفاده دارند:

1. Landscape and urban planning

2. Urbanisme

۴-۸. تعیین نشریات پر استفاده براساس موضوع

مطابق داده‌های جدول شماره ۶ نشریات رشته معماری با ۲۶/۷ درصد، پراستفاده‌ترین نشریات هستند. در مجموع، کل نشریات رشته‌های مختلف با ۱۸/۴ درصد، استفاده نسبتاً بالایی دارند.

جدول ۶ نشریات پر استفاده براساس موضوع

شماره	گروه آموزشی	تعداد نشریه	تعداد نشریات پر استفاده	درصد
۱	هنرهای تجسمی	۶۱	۱۰	۱۶/۴
۲	معماری	۳۰	۸	۲۶/۷
۳	هنرهای نمایشی	۱۶	۲	۱۲/۵
۴	شهرسازی	۱۴	۳	۲۱/۴
۵	موسیقی	۴	-	-
جمع	-	۱۲۵	۲۳	۱۸/۴

۹-۴. اولویت نشریات از نظر کاربران و مطابقت آن با نتایج حاصل از قانون برادفورد

داده‌های جدول شماره ۷ نشان می‌دهد که در موضوع هنرهای نمایشی، مطابقت بیش‌تری میان نتایج حاصل از قانون برادفورد و دیدگاه اساتید و دانشجویان وجود دارد.

جدول ۷ نشریات اولویت بندی شده دانشجویان

ردیف	گروه آموزش	تعداد نشریات پر استفاده مطابق قانون برادفورد	تعداد نشریات اولویت بندی شده توسط اساتید و دانشجو	
			تعداد	درصد مطابقت
۱	معماری	۱۴=۶+۸	۱۳	۹۲/۸
۲	شهرسازی	۳=۱+۲	۱	۳۳
۳	هنرهای تجسمی	۱۰=۳+۷	۶	۶۰
۴	هنرهای نمایشی	۲=۱+۱	۲	۱۰۰
۵	موسیقی	—	—	—
جمع		۲۹	۲۲	٪۷۵/۹

۱۰-۴. دفعات استفاده از نشریات به تفکیک موضوع

مطابق داده‌های جدول شماره ۸، ۴۶/۷ درصد نشریات مورد بررسی کم‌تر از ده بار و ۷/۵ درصد بین ۱۱ تا ۲۰ بار استفاده می‌شوند. ۱۰/۸ درصد از نشریات مورد بررسی، بیش از ۱۰۰ بار استفاده شده‌اند. نشریات رشته معماری با متوسط ۳۸/۸ بار مراجعه، بیش‌ترین استفاده را داشته‌اند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول ۸ توزیع فراوانی دفعات استفاده از نشریات به تفکیک موضوع

موضوع دفعات استفاده	هنرهای تجسمی	هنرهای نمایشی	معماری	شهرسازی	موسیقی	جمع	درصد
۰-۱۰	۳۲	۱۳	۵	۳	۳	۵۶	۴۶/۷
۱۱-۲۰	۱	۱	۴	۳	-	۹	۷/۵
۲۱-۳۰	۹	۱	-	۲	-	۱۲	۱۰
۳۱-۴۰	۴	۱	۴	-	-	۹	۷/۵
۴۱-۵۰	۳	-	۳	۱	-	۷	۵/۸
۵۱-۶۰	-	-	۳	-	-	۳	۲/۵
۶۱-۷۰	۵	-	-	-	-	۵	۴/۲
۷۱-۸۰	۲	-	۲	-	-	۴	۳/۳
۸۱-۹۰	-	-	-	-	-	-	-
۹۱-۱۰۰	-	-	۲	-	-	۲	۱/۷
۱۰۱-۱۱۰	۱	-	-	-	-	۱	۰/۸
بیش تر از ۱۱۰	۴	-	۸	-	-	۱۲	۱۰
جمع	۶۱	۱۶	۳۱	۹	۳	۱۲۰	۱۰۰
کل دفعات استفاده	۹۲۴	۸۴	۱۲۰۲	۹۳	۱۲	۲۳۱۵	
متوسط دفعات استفاده	۱۵/۱	۵/۳	۳۸/۸	۱۰/۳	۴	۱۹/۳	

۵. نتیجه گیری

نتایج به دست آمده با توجه به محدودیت‌های پژوهش (عدم دستیابی به تمام اعضای هیئت علمی، نبود فرصت کافی اساتید برای تکمیل پرسشنامه، تأخیر و دیرکرد در بازگرداندن پرسشنامه) به این شرح است:

- در نشریات ادواری مورد بررسی، رشته هنرهای تجسمی با ۴۸/۸ درصد بیشترین تعداد و رشته موسیقی با ۳/۲ درصد کمترین تعداد نشریات را دارند.

- از کل جامعه مورد مطالعه ۸۹ نفر (۵۵/۳ درصد) کتاب‌ها و تک نگاشت‌ها را و ۳۳ نفر (۲۰/۵ درصد) مجلات را به عنوان اولویت اول مراجعه انتخاب نموده‌اند.

- میزان پاسخگو بودن نشریات لاتین کتابخانه به نیازهای پژوهشی و تحقیقاتی اساتید و دانشجویان ۴۹/۳٪ بوده است.
- میزان استفاده از مقالات نشریات ۲۹/۴٪ و استفاده از تصاویر نشریات ۷۰/۶٪ بوده است.
- ۴ عنوان نشریه از مجموعه مورد بررسی در دوره بررسی، مورد استفاده قرار نگرفته‌اند و این عناوین مربوط به گروه هنرهای تجسمی هستند.
- از مجموع ۱۲۵ عنوان نشریه تعداد ۲۳ عنوان (۱۸/۴٪) از نشریات پراستفاده می‌باشند.
- نشریات بررسی شده با قانون برادفورد در موضوع هنرهای نمایشی، مطابقت بیشتری (۱۰۰٪) با دیدگاه اساتید و دانشجویان دارند. در مجموع، نشریات رتبه‌بندی‌شده اساتید و دانشجویان به میزان ۷۵/۹٪ با نشریات پر استفاده و محاسبه‌شده از طریق قانون برادفورد مطابقت دارند.
- ۵۹/۵٪ از اساتید و دانشجویان نیازهای خود را در رابطه با نشریات لاتین از کتابخانه برآورده می‌کنند.
- از نظر میزان استفاده از نشریات ادواری غیرفارسی، رشته معماری با متوسط ۳۸/۸ بار مراجعه در روز، بیش‌ترین استفاده و نشریات با موضوع موسیقی با ۴ بار استفاده در روز، کم‌ترین میزان استفاده را داشته‌اند.

۶. پیشنهادها

- اولین عامل موثر در رضایت استفاده‌کنندگان، سرعت دستیابی به اطلاعات نشریات مورد نیاز است بنابراین موارد زیر پیشنهاد می‌شود:
۱. تهیه و تقویت تجهیزات فناوری اطلاعاتی کتابخانه،
 ۲. بررسی میزان هزینه سودمندی نشریات کتابخانه،
 ۳. غنی‌تر کردن مجموعه از طریق حذف مجلات کم‌استفاده و اشتراک مجلات ضروری،
 ۴. تهیه فهرست نشریات برای ایجاد بانک نشریات ادواری غیرفارسی دانشگاه تهران،
 ۵. خرید و تأمین نشریات خارجی به صورت الکترونیکی (با توجه به امتیاز و ویژگی‌های نشر الکترونیکی) در پی تکمیل و تقویت تجهیزات سخت‌افزاری کتابخانه،
 ۶. در دسترس قرار دادن هر چه سریع‌تر نشریات برای استفاده از مقالات موجود در آن،

۷. تدارک هر چه سریع تر صحافی سالانه نشریات.

۷. منابع

۱. ابراهیمی، محمدحسین. ۱۳۷۱. تعیین نشریات هسته لاتین دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس با استفاده از قانون برادفورد و نظرات اعضای هیئت علمی دانشکده. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
۲. سلیمی جهرمی، معصومه. ۱۳۶۶. کاربرد قانون برادفورد در بررسی استفاده از نشریات ادواری علوم پزشکی در ایران. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم پزشکی ایران.
۳. سندسی، مریم. ۱۳۷۲. بررسی وضعیت و میزان همپوشانی عناوین نشریات ادواری غیرفارسی موجود در کتابخانه‌های علوم پزشکی ایران، تهران و شهید بهشتی در سال ۱۹۹۲. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم پزشکی ایران.
۴. محمدی، سیاوش. ۱۳۷۶. میزان استفاده از کتب و نشریات ادواری لاتین در مرکز تحصیلات تکمیلی علوم پایه زنجان بین سال‌های ۷۱-۷۴. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
۵. فتاحی، رحمت‌الله. ۱۳۸۱. مدیریت نشریات ادواری؛ جنبه‌های نظری و کاربردی گزینش، فراهم‌آوری، سازماندهی و ارائه خدمات ادواری‌ها (چاپی و الکترونیکی). تهران: دبیزش.
۶. مهرداد، جعفر. ۱۳۸۰. پژوهشی درباره نشریات هسته لاتین دانشکده علوم دانشگاه شیراز براساس قانون برادفورد و دیدگاه استادان و محققان آن دانشکده (سال‌های ۲۰۰۰-۱۹۹۵). فصلنامه علوم اطلاع‌رسانی ۱۶(۳ و ۴): ۲۴-۱۳.
۷. هویدا، علیرضا. ۱۳۷۸. آمار و روش‌های کمی در کتابداری و اطلاع‌رسانی. تهران: سمت.
8. Yeon-Kyoung, C. 1994. Core international journals of classification systems: an application of Bradford's law. *Knowledge organization* 21(2): 75-83.
9. Kherde, Mohan R. 2003. Core journals in the Field of Library and Information Science. *Annals of library and information studies* 50(1): 18-22.
10. Subramanyam, K. 1976. Core journals in computer science. *IEEE transactions on professional communication* 19(2): 22-25.

پی‌نوشت‌ها

۱. برگرفته از طرح پژوهشی با عنوان «مجلات هسته لاتین در رشته هنر» در اسفند ماه ۱۳۸۳
2. Subramanyam
3. Yeon-Kyoung
4. Kherde

۱) کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه

تهران

پست الکترونیکی: s_ahmadzadeh2001@yahoo.com

